

הישיבה המאה תשעים ותשע (קצ"ט)

ביום כ"ז בניסן התשנ"א (10 באפריל 1991), בשעה חמש אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים א' אבנר, ע' אורנן, ש' אירמאי, י' בלאו (יו"ר), ז' בן-חיים, מ' בר-אשר, א' ברודא, ג' גולדנברג, א' טל, ד' טנא, י' ייבין, א' מגד, א' מירסקי, א' פורת, גב"ע צרפתי וי' רצהבי;
החברים-היועצים הגב' ש' בהט וה"ה מ' אזר, א' אלדר, י' יהלום, ט' כרמי, ר' סיוון, י' פליקס וא' שמעוני;
המנהל הכללי, הא' נ' אפרתי; עובדי האקדמיה הגברות ר' אלמגור-רמון, י' הבר וצ' שפירא והא' י' ינאי, י' עופר וא' שפירא.

סדר היום: א. אישור זיכרונות הדברים של ישיבות קצ"ו וקצ"ז
ב. כללי הפיסוק

א.

הא' בלאו: זיכרונות הדברים של ישיבות קצ"ו וקצ"ז הופצו בזמנם בין החברים, והם עתידיים להתפרסם בקרוב בזיכרונות האקדמיה. אני מבקש לאשר את זיכרונות הדברים.

זיכרונות הדברים של ישיבות קצ"ו וקצ"ז אושרו.

ב.

הא' בלאו: אנחנו עוברים עכשיו אל כללי הפיסוק. הרשו לי להזכיר לכם את קורות כללי הפיסוק. בסוף שנות הארבעים פרסם ועד הלשון את כללי הפיסוק, והם עומדים בתוקפם עד היום הזה. הכללים האלה מבוססים על הפיסוק הגרמני-רוסי, זאת אומרת על פיסוק שכל כולו תלוי בתחביר. בזמנו הייתה התנגדות לפיסוק הזה; פרופ' בן-חיים שהיה נוכח אז יוכל לספר לכם פרטים שונים על הדבר הזה. אבל הכללים האלה נתקבלו כפי שנתקבלו. במשך כל השנים התלמידים המסכנים היו צריכים אפוא ללמוד שני סוגים של פיסוק: הפיסוק העברי, שהיה כאמור הפיסוק התחבירי הגרמני-רוסי, והפיסוק האנגלי, הממעיט כידוע בפסיקים.

על רקע זה הצעתי בזמנו שנקים ועדה אשר תציע כללים אחרים ותקרב את הפיסוק שלנו לפיסוק האנגלי, כדי שהתלמידים לא יאלצו לשהות בעניין הפיסוק בשני עולמות

שונים לחלוטין. בשנת 1984 הוקמה הוועדה. היא פעלה בתל-אביב, בראשה עמד הא' אורנג והשתתפו בה שלושה סופרים (ה"ה אמיר, מגד ומלצר) ושלושה מדקדים (ה"ה טל, קדרי, ואליעזר רובינשטיין ז"ל). התקיימו ארבע עשרה ישיבות ונתקבלו כללים מסוימים, וכללים אלה הועברו לוועדת הדקדוק. ראש ועדת הפיסוק, הא' אורנג, השתתף בישיבות של ועדת הדקדוק, ונתקבלו ההחלטות הקרויות כללי הפיסוק, התש"ן.

יש לנו דרכים שונות לטפל בכללים דקדוקיים ובמינות. בענייני מינוח אנחנו נוהגים שאחרי שמונחים מתקבלים הם הולכים לשני הוועדים ואחר-כך הם באים אל המליאה. לעומת זה, בעניינים דקדוקיים אנחנו נוהגים שוועד הדקדוק עובר על הכללים ואחר-כך הם באים אל המליאה. בראשות ועד הדקדוק עומד הא' גולדנברג. הא' גולדנברג ואני ועוד אנשים אחרים עברנו על הכללים האלה והכנסנו בהם כמה שינויים. כך נתקבל הנוסח הקרוי כללי הפיסוק, התשנ"א, ואלו הם אפוא הכללים שיידונו עתה במליאה.

כעת לעצם העניין. השינויים אשר הוכנסו בכללים של ועד הלשון הם בעניין הפסיק. כדאי אפוא שנתרכז בכללי הפסיק, מפני שהכללים האחרים נשארים כמות שהם. העיקרון אשר הנחה הן את הוועדה שבתל-אביב בראשותו של הא' אורנג, הן את ועדת הדקדוק בראשותו של הא' גולדנברג והן את ועד הדקדוק בראשותו של הא' גולדנברג היה שמספר הפסיקים יהיה פחות מזה שהיה לפני כן, והפסיקים לא יהיו השתקפות מדויקת של היחסים התחביריים שבתוך המשפט.

אחד הכללים שהוצעו בעניין הזה – ובו אני רוצה לפתוח מפני שיש לו חשיבות גדולה מאוד – הוא הכלל שכאשר משפט הוא ארוך מרבים בפסיקים וכאשר משפט הוא קצר ממעטים בפסיקים. התחלות לדבר הזה היו אפילו בכללי ועד הלשון, אבל כאן הם בולטים מאוד. ראו בבקשה לדוגמה את סעיף 11 בכללי התשנ"א העוסק במשפט המורכב:

פסוקית שהיא קצרה ביותר, אפשר להשמיט את הפסיק שאחריה. פסוקית שהיא ארוכה ביותר וגם חלקי המשפט שלפניה ארוכים הם ביותר, אפשר לשים פסיק לפניה.

כפי שאתם רואים אין כאן הגדרות למשפט ארוך ולמשפט קצר. בכוונה תחילה ניתן למפסק לנהוג לפי שיקול דעתו. השכל הישר שלו הוא שצריך להכתיב לו אם יש פסיק או אין פסיק. זאת היא אפוא הנקודה הראשונה שאני רוצה לדון בה, לא רק לגבי המשפטים המורכבים, אלא באופן כללי.

הא' אורנג: פרופ' בלאו תיאר יפה את תולדות העבודה בוועדת הפיסוק. אבל אותן הישיבות שבהן השתתפו שני חברים מוועדת הפיסוק, פרופ' קדרי ואני, היו ישיבות של ועד הדקדוק המורחב בראשותו של הא' גולדנברג, שהוזמנו אליהן שני חברים מוועדת הפיסוק. הנה לפניי מכתב רשמי של האקדמיה, ובו כתוב: "ועד הדקדוק המורחב: כולכם מזומנים בזה לישיבה נוספת... דו"ח על הישיבה הקודמת של ועד הדקדוק המורחב". לפי טיבם של הדברים, כאשר ועדה מציעה את הצעותיה, הן עוברות למי שמינה אותה וזה היה ועד הדקדוק. ועד הדקדוק דן בהצעות הללו, קיבל את הצעות הוועדה באופן עקרוני והוציא את מה שנקרא בשם כללי הפיסוק, התש"ן.

בסוף שנת 1990, לאחר שוועד הדקדוק כבר דן בכל הדברים האלה, ביקש הא' גולדנברג להעביר את הכללים למליאה כדי שיידונו בישיבת המליאה. ואלה היו הכללים הנקראים כללי הפיסוק, התש"ן. הכללים החדשים שקיבלנו אינם מן העניין. אלו הן הצעות שהציע כנראה פרופ' בלאו בעזרת אנשים נוספים, מחוץ לכל מסגרת של ועד דקדוק. ברצוני להזכירך, פרופ' בלאו, שבאותה ישיבה של ועד הדקדוק המורחב התנגדת לכמה מן ההצעות, אבל משנותרת בעמדת מיעוט הצהרת קבל כולנו, שאף על פי שדעתך אחרת, תגן על ההחלטות הללו בישיבת המליאה.

הא' בלאו: הדבר היה בעניין משפט הלוואי. בעניין הזה דעתי גם עתה שונה ממה שכתוב בהצעה שלפנינו, ובכל זאת אגן עליה.

הא' אורנן: אני שמח שאתה עומד בדבריך. על כל פנים חשוב לי לומר שהישיבה הנזכרת לא הייתה ישיבה של ועדת הדקדוק, אלא של ועד הדקדוק המורחב. אני מתאר לעצמי שהא' גולדנברג עוד יספר על כך אם יש צורך בעדות נוספת. יש לי גם ניירות כתובים לפניי.

הא' גולדנברג: כל הדברים שנאמרו פה הם נכונים: הכללים נדונו בזמנו ונדונו שוב לקראת הדיון הזה. אינני יודע כיצד להתייחס לשאלה הפורמלית. האמת היא, לפי דעתי, שאין למעשה שוני של ממש בין שתי הגרסאות בשום עיקרון. אם נשווה את ההצעה בגרסותיה השונות לכללי הפיסוק של ועד הלשון נראה שיש דבר אחד שהוא במרכז העניינים, ואלו הם משפטי הלוואי והפסיקים שלהם; יש דברים אחדים שהם עניינים של עיקרון כללי, ויש כמה שינויים בפרטים.

אני חושב שיש אינטרס משותף לכל הנוגעים בדבר, שהדיון יתקיים ויתמקד בבעיות העיקריות שבהן באמת יש שינוי בכללים כפי שהציעה הוועדה לענייני פיסוק. יכול להיות שהפתרון המעשי הטוב ביותר הוא לבדוק את הנקודות העיקריות שבהן יש שינוי מן הכללים הקודמים ולהשאיר את השיפוץ הסופי של הכללים לאחר מכן, אלא אם כן יש מחלוקת בפרט זה או בפרט אחר.

הא' אורנן: רבותי, את השינוי העיקרי שהיה בעבודת הוועדה אני יכול להציג בדוגמה אחת של משפט, שדנו בה בוועדה: "הבן, שנולד בהרי כורדיסטאן, לא הסתגל למישור החוף". השוו משפט מפוסק זה לאותו משפט שאין בו פסיקים: "הבן שנולד בהרי כורדיסטאן לא הסתגל למישור החוף". ...

הא' בלאו: אם רק מותר לי, הא' גולדנברג ביקש ממך שתצביע על הנקודות. אולי תעשה את זה.

הא' אורנן: פרופ' בלאו, הרשה לי לדבר כדרכי.

הא' בלאו: תן לי לנהל את הדיון. אחרת לא נתקדם. אני מבקש ממך, הצבע על הנקודות שבהן שינינו. אני רוצה לנהל את הישיבה.

הא' אורנן: אני מקווה שדבריי הקודמים היו בגדר הקדמה טובה למה שאומר עכשיו, ואני מצטער שהיור איננו נותן לי לדבר. אני אינני מדבר באריכות, מימי לא הצטיינתי בזה. אני מבטיח לך לומר בקיצורי קיצורים; לא בראשי תיבות, אבל בכל זאת בקיצורי קיצורים.

הא' בלאו: ביקשתי ממך שתפרט את הנקודות ושנדון בנקודות האלה.

הא' אורנן: הנקודה היא – אמרתי את זה קודם ואתה לא שעית לדבריי – שהמסמך שידוע בתור התשנ"א אינו צריך להידון כאן אלא בתור הסתייגויות מהמסמך הידוע בתור התש"ן. זהו סדר הדברים הנכון. אם אתה רוצה אצביע לך על הקלקולים שהוכנסו שם.

הא' בלאו: נתחיל קלקול קלקול ונדון.

הא' אורנן: אני לא אדון קלקול קלקול, כי עשיתם פה שינוי אחד גדול, לאחר עבודה של כמעט שלוש שנים. אתה לא מסרת את הרושם הזה, אבל העבודה הייתה מרובה מאוד. דנו בכל פרט ופרט.

הא' בלאו: סליחה, שש שנים! מ-1984 עד 1990.

הא' אורנן: היו שנות בטלה בזמן האחרון. אם כן, הדבר המרכזי בעבודתנו הוא ההבחנה בין לוואי מצמצם ולוואי לא מצמצם.

הא' בלאו: האם זה נמצא בכללי התשנ"א?

הא' אורנן: זה לא נמצא. תסלח לי, אתה לא יכול להפסיק אותי, אני אינני מסכים.

הא' בלאו: גם אני אינני מסכים. תן לי בבקשה לנהל את הישיבה.

הא' אורנן: אתה מנהל את הישיבה ונתת לי רשות דיבור.

הא' בלאו: נתתי לך רשות דיבור למשהו מסוים.

הא' אורנן: פרופ' בלאו, אני לא מקבל ממך הכתבות. אני לא מפריע לישיבה, אני מועיל לה. אתה מפריע לישיבה. אני בהחלט עומד על זכותי להסביר לחברים מה שקרה.

הא' בלאו: אני מבקש מן החברים לעיין בסעיף 13.

הא' אורנן: זאת דמגוגיה, זאת פשוט דמגוגיה.

הא' בלאו: אתה צודק, זאת דמגוגיה. שם כתוב: "פסוקית שהיא לוואי לא מצמצם, כלומר שגם בלעדיה ברור כלפי מה או כלפי מי מכון השם שלפניה – יבוא פסיק לפניה ואחריה". האם זה מנוגד למה שאתה אמרת?

הא' אורנן: זה לא מנוגד, מפני שלפני כן סילקתם כל זכר של העניין שהוא המרכזי בשאלה של הפסיק. והנימוק שהיה בפי המתנגדים באותה ישיבת ועד הדקדוק היה שהדברים האלה קשים.

הא' בלאו: האם זה זהה למה שאתה אמרת או לא?

הא' אורנן: פרופ' בלאו, אתה רוצה במכוון להפריע לי להסביר לחברים דברי אמת שיש בפי לומר.

הא' בלאו: הישיבה הזאת לא באה בשביל דברי אמת, הישיבה הזאת באה כדי לדון בכללי הפיסוק. אפשר בבקשה לדון לא בדברי אמת אלא בכללי הפיסוק?

הא' אורנן: חבל שאתה נתפס לסגנון כזה. אני אסביר את הדברים ואומר למה התכוונתי, ובוודאי איש לא ייטול ממני את הזכות הזאת. אתה רוצה שנעמיד להצבעה את השאלה אם יש לי זכות להסביר את הדברים? אינני חושב שיש מקום לזה, ואני מבקש ממך, בלי הפרעות.

הא' בלאו: דע לך שאני מתנגד לכך שאתה תסביר. עכשיו תעשה מה שאתה רוצה.

הא' אורנן: בסדר, אני אסביר. ההבחנה בין לוואי מצמצם ולא מצמצם היא ביסוד הדברים הנוגעים לשאלת הפסיק. אם אתה מניח פסיק לפני משפט זיקה, פירוש הדבר שהוא בא בתור תוספת לשם הקודם; השם מכון לאותם העניינים, והלוואי לא בא לצמצם את תחולת השם. אם אתה מניח פסיק, הרי הלוואי בא בתור תוספת או דברי הסבר או דברים יפים, יהי מה שיהי, אבל הוא אינו מצמצם את תחולת השם. זהו היסוד לכל ההבחנה של הלוואי. זה איננו מצוי בכללי הפיסוק של הגרמנית, זה מצוי באנגלית. כמו שהראה לי הא' גולדנברג, זה מצוי בספרי הלימוד של חטיבת הביניים בישראל, וההבחנה שם היא ברורה מאוד. זה איננו קשה יותר מדי.

בסעיפים הקודמים לסעיף 13 שהוזכר פה אין זכר בכלל לעניין לוואי מצמצם ולא מצמצם. למשל, בסעיף המדבר על התמורה (סעיף 7 בכללי התש"ן): תמורה, שהיא אחד מסוגי

הלוואי, עשויה להיות מצמצמת או לא מצמצמת, ובהתאם לכך יש לפניה פסיק או אין לפניה פסיק. הדבר הזה הושמט ואיננו.

הא' בלאו: בסדר, אני מעמיד אפוא לדיון את העניין הזה. האם צריך לשים פסיק לפני תמורה בתנאים מסוימים. זהו אפוא הדבר שאתה אומר ששינינו, ולכן נדון בזה.

הא' אורנן: אני רוצה להסביר את הדברים. הסתכלו בסעיף 7 בכללי התש"ן: "רד"ק, בעל המכלול..."

קריאות: כללי התש"ן אינם נמצאים לפנינו!

הא' אורנן: הם אינם לפנינו מפני שהישיבה הוכנה בצורה מכשילה. החומר נשלח לנו עם מכתב לוואי שבו נאמר, שמה שיידון פה זה כללי התשנ"א, יצור שאינני יודע מניין הוא בא. הוא לא בא בדרך חוקית והוא לא בא בדרך הוגנת.

הא' בלאו: הוא בא בדרך חוקית מפני שהא' גולדנברג, שהוא יו"ר ועד הדקדוק, ישב שם. כל ישיבה של ועד הדקדוק שהא' גולדנברג, יו"ר ועד הדקדוק, יושב בה, היא ישיבה חוקית של ועד הדקדוק.

הא' אורנן: לא הייתה ישיבת ועד הדקדוק. היו פגישות בחדרי חדרים, ואנשי ועדת הפיסוק לא הוזמנו אליהן. יושבים אתנו פה כמה חברים של ועדת הפיסוק. נמשיך בעניינינו. אתן לכם דוגמה מתוך כללי התש"ן: "רד"ק, בעל המכלול, היה ממשפחה ספרדית". זאת היא תמורה לא מצמצמת כי בעל המכלול אחד הוא, והוא רד"ק. המילים "בעל המכלול" אינן משנות את תחולת המילה "רד"ק", אלא מוסיפות פרט. הדוגמה האחרת בכללי התש"ן הייתה: "מנדלסון הפילוסוף היה סבו של מנדלסון המלחין". גם זאת תמורה, אבל זאת תמורה מצמצמת, משום שיש שני מנדלסון. הדוגמאות הובאו גם בכללי התשנ"א, אבל מי שיקרא אותן לא יבין מדוע במקרה אחד יש פסיק ובאחר אין פסיק. הסיבה איננה הקוצר. זאת היא העלמת הדברים ממי שצריך להבין אותם. אנחנו באים ללמד את הדברים ולא לתת הוראה למפסק שינהג כמו תוכי ולא יבין את הדברים.

אני רוצה לומר דבר נוסף. לחינם יצא קצפכם על המונחים מצמצם ולא מצמצם. בילקוט הפרסומים הופיע בשנת 1984 מסמך שאושר בחתימת השר ושמוקרו באקדמיה הנכבדה, ובו מופיעים המונחים "משפט זיקה מצמצם" (באנגלית restricted relative clause) ו"משפט זיקה לא מצמצם". אין מה להתנגד לדברים האלה. אלה הם גופי הדברים של הסיבות לקיום הפסיק ולא-יקיומו. לכן הקיצור כאן והאיחוד-כביכול של סעיפים אינם במקומם. אני מבקש שהנדון יהיה כללי התש"ן, ואם יש לכם הערות, תעירו אותן כאן. יושבים כאן חברי הוועדה, והם יוכלו להגן על מה שהם עשו. ההצעות יתקבלו או שלא יתקבלו,

אבל אי אפשר להסיט את הדיון מעיקרו, ועיקרו הוא הכללים שהתקבלו בוועד הדקדוק בישיבתו.

הא' בלאו: אפשר כבר להתחיל בדיון?

הא' אורנן: אפשר, אבל אני אשמור לעצמי לומר דברים כלליים ביחס לזה.

הא' בלאו: יש לך זכות, כמו לכל חבר, לדון כשאנחנו מגיעים לדיון. אני לא אדון כאן בעניינים של חוקיות או לא חוקיות, אלא בעניינים עצמם. השאלה העומדת לפניכם היא זאת: האם צריכים להטיל על התלמיד או על מי שבא לפסק משפט שבו תמורה, להבדיל בין תמורה מצמצמת ובין תמורה לא מצמצמת. האם לא מוטב לקבוע שבדרך כלל בא פסיק, ואם התמורה נראית לו קצרה ביותר לא יבוא פסיק? זאת היא אפוא השאלה שבה אתם צריכים להכריע.

אין אנחנו דנים פה בעיקרון, אלא רק בעניין אחד: כיצד לפסק תמורה. האם נכון לקבוע, שכאשר אומרים "מנדלסון הפילוסוף" לעומת "מנדלסון המלחין" לא יבוא פסיק, ולעומת זאת אם דיברתי כבר עשר פעמים על מנדלסון ואחר-כך אני מזכיר את מנדלסון הפילוסוף אשים פסיק בין שתי המילים. כללי התש"ן דורשים לפסק "מנדלסון, הפילוסוף" במקרה כזה, ואילו כללי התשנ"א אינם דורשים פסיק. הבה נדון בזה; הביעו את דעתכם.

הא' גולדנברג: אני מבקש לשאול אם הכללים יידונו על פי סדר כלשהו או שנתחיל בזה במקרה.

הא' בלאו: נתחיל בזה מפני שזה היה הדבר שהועלה, ומתוך זה נלמד גם על עניינים אחרים.

הא' אורנן: זו הייתה דוגמה בלבד.

הא' בלאו: הייתה דוגמה, נתחיל בדוגמה. הדבר טוב בדיוק כמו כל דבר אחר.

הא' אורנן: גם הסעיף הבא בדיוק טוב.

הא' בלאו: בסדר. כשנגיע לסעיף הבא נדון בו. אי אפשר לדון בבת אחת בשני סעיפים.

הא' אזר: יש לי הצעה לסדר. אני הכנתי לעצמי הערות לפי סדר הדברים, וחשבתי שנדון לפי סדר הסעיפים. אם הוחלט שעוסקים היום בפסיק, נדון לפי סדר הסעיפים מסעיף 3 ואילך, ונגיע גם לתמורה. במכתב ההזמנה נאמר גם שנדון בכללי התשנ"א.

הא' בלאו: אין לי התנגדות. חשבתי לדון בתמורה, שמפני שהא' אורנן רצה לדון בדבר.

הא' אורנן: סליחה, על מה מצביעים ובמה דנים?

הא' בלאו: אנחנו דנים בכללי הפיסוק התשנ"א.

הא' אורנן: אינני מסכים!

הא' בלאו: אני מבקש להצביע אם נדון בכללי התשנ"א או בכללי התש"ן.

הא' גולדנברג: מאחר שיש עכשיו בידי רובנו נוסח אחד, הייתי מציע שהדיון יהיה בכללי הפיסוק לפי הסדר. באותם פרקים שיש בהם שינוי או הבדל של ניסוח, ולדעת יו"ר ועדת הפיסוק יש בהם מחלוקת, נבקש ממנו שיציג את הדבר במפורש. בדרך זו אפשר יהיה לדון בכללי הפיסוק בלי צורך להחליט מראש אם דנים בנוסח זה או בנוסח אחר. למעשה אלו הם גלגולים של אותה הצעה.

הא' אורנן: סעיף 3 בכללי התשנ"א דומה לסעיף 3 בכללי התש"ן, להוציא דבר אחד. בהצעה החדשה מוזכרת במיוחד המילה או, ואילו אנחנו אמרנו שפסיק יבוא בין חלקי משפט מאוחים שאינם מחוברים בוי"ו החיבור או במילות הקישור כגון אף, אבל, או. במה נתייחדה או משאר מילות הקישור? לא מובן לי מתי הדבר נידון ואיפה נידון. זה לא נידון בוועד הדקדוק.

הא' בלאו: זה נידון בוועד הדקדוק בראשותו של הא' גולדנברג. תעשה לי טובה ואל תחזור על הדבר הזה עשרים פעם. אמרת את זה כבר, נכון? אמרת את זה פעם שנייה. צריך להגיד את זה עוד פעם?

הא' אורנן: אתה יודע, אמת מארץ תצמח, כך אענה לך. יש כאן עוד הבדל אחד. באותה ישיבה שאני ישבתי בה הדבר הזה לא היה.

הא' בלאו: כל השינויים שיש כאן הם שינויים שלא היית שותף להם. זה מובן מאליי. אחרת לא היו השינויים. בשביל מה להגיד את זה?

הא' אורנן: יכולתם להזמין את חברי ועדת הפיסוק, הם היו באים ברצון גם לישיבות שלכם. אני אינני חושב שאנשים שיושבים שנים לעבודה צריכים להיות בסוף כשוליות כשבא בעל הבית, האדמיניסטרטור.

הא' בלאו: עוד פעם, אנחנו מדברים על זה או מדברים על התוכן?

הא' אורנן: פרופ' בלאו, לא תסתום את פי.

הא' בלאו: אני יודע שלא. אני רואה שאי אפשר לסתום את פוך.

הא' אורנן: אדבר אפוא, לרווחת כל החברים.

הא' בלאו: אני רק מבקש: אל תחזור על הדבר הזה כל פעם, דבר על העניין.

הא' אורנן: אני אומר את אשר בלבי.

בסעיף הזה היה לנו, אם כן...

הא' בלאו: אני מוותר על ניהול הישיבה. פרופ' בראשר, אני מבקש שתנהל את הישיבה. אני לא יכול יותר.

הא' אורנן: אם אינך יכול לנהל – שב בשקט. אתה בסך הכול מנהל...

הא' בלאו: יש איזה גבול שאני מוכן לסבול. אני לא אנהל את הישיבה הזאת, כשאדון אורנן עושה מה שהוא רוצה.

הא' אורנן: אדון אורנן עושה את חובתו.

[הא' בראשר מקבל את ניהול הישיבה.]

הא' בראשר: הגענו בישיבה לנקודת משבר, לפי דעתי משבר מיותר. לפי בקשת הנשיא אני מקבל עליי לנהל את הישיבה. אם יש לחברים הצעות לסדר אני מוכן לשמוע אותן.

הא' אור: אני מציע שנדון במסמך שלפנינו, היינו בכללי התשנ"א, סעיף סעיף. אם יש למישהו טענות שהניסוח אינו נראה לו, יאמר את דבריו כהצעת תיקון לכללי התשנ"א. כך נמשיך סעיף סעיף. אין צורך להתייחס להיסטוריה של כללי הפיסוק. רק לכללים עצמם יש חשיבות.

הא' גולדנברג: אני מקבל את דברי הא' אור. מבחינה עקרונית אנחנו מדברים על ניסוחים שהם גלגולים של אותה ההצעה, ואם יש הבדלים ביניהם, אני מציע שהם יועלו במהלך הדיון, ולפי הסדר. אם יש בעיות פורמליסטיות, אפשר לבררן אחרי הישיבה.

הא' אורנן: אני רק מבקש לשאול את הא' ינאי, אם יש לו עוד עותקים של כללי התש"ן:

יביא נא אותם אל החברים ויהיו גם הם לנגד עיניהם, שאם לא כן אנחנו נזיזנים בחסר. אני מבקש זאת בשם כל שמונת החברים של ועדת הפיסקוק.

הא' מגד: גם אני תומך בהצעת פרופ' אורנן. אני רוצה שלפני כל אחד מאתנו יהיו הכללים של התש"ן; בלעדיהם אי אפשר לדון ואי אפשר להצביע.

הא' רצהבי: חברי האקדמיה קיבלו לביתם את כללי התשנ"א, ובמכתב ההנהלה נאמר שבהם ידונו. עיינתי בכללים אלה ורשמתי את הערותיי. לא ייתכן שיביאו עתה לדיון חומר אחר שלא היה לנגד עינינו.

הא' בר-אשר: אני מבקש מהא' ינאי לחלק לחברים את העותקים של כללי התש"ן שיש בידו. אנחנו מקבלים את הצעתם של פרופ' גולדנברג ופרופ' אור לדון בכללי הפיסקוק סעיף אחר סעיף. הדין מחייב שאנחנו ניצמד למכתב ההזמנה לישיבה, ומכתב זה מפנה אותנו אל כללי התשנ"א.
נתחיל בפרק א הדין בנקודה:

[1§]

נקודה באה בסופם של משפטי חיווי.

כגון:

(1) וישראל אהב את יוסף מכל בניו.

(2) משה קיבל תורה מסיני.

בגדר משפטי חיווי גם משפטים שיש בהם שאלה עקיפה או קריאה עקיפה.

כגון:

(3) נראה אם פרח הגפן, פיתח הסמדר, הנצו הרימונים.

(4) בוא ואראך היכן הוא.

(5) התנגד לדבריי ולא אמר לי מדוע.

(6) סיפר לי ידידי מה נוראים המעשים הללו.

וראה גם 21§ הערה א, וכן 22§ הערה א.

הוא הדין לאחר ביטוי או מילה שהם למעשה משפטים קצרים או משפטים קטועים.

כגון:

(7) גשם. עננים. שלוליות. עשבים נראו בשדות.

(8) לפנות ערב. אני והיא לבדנו במגרש הכפר.

הערה: אין נוהגים לשים נקודה לאחר משפטים, שלמים או מקוצרים, בשערי ספרים, בראשי מאמרים, בכתורות, בכתובות ובכל כיוצא באלו.

[2§]

נקודה באה לאחר מספרים ואותיות, שמשמשים בהם לשם מניין או לשם סימון פרקים בספר ובדומה לכך, כשאינן הם כתובים בשורה מיוחדת, כגון כאן בסימון הפרקים של כללי הפיסקוק. כשהמספרים או האותיות באים לבדם, אין שמים נקודה אחריהם (בהתאם ל-1§, הערה).

הערה א: אפשר להשתמש במקרה זה בסוגריים או בסוגר שמאלי במקום נקודה (ראה 20§, הערה ד).

הערה ב: במספרים מבדילה נקודה (לא פסיק) בין השלמים ובין השברים העשרוניים.
כגון: 2.50 3.14 50.007

כלום יש למישהו מן החברים השגה או הצעה על הפרק הזה (סעיפים 1-2)?

הא' סיוון: בסוף סעיף 1 באה הערה: "אין נוהגים לשים נקודה לאחר משפטים, שלמים או מקוצרים, בשערי ספרים, בראשי מאמרים, בכתורות, בכתובות ובכל כיוצא באלו". הייתי רוצה להוסיף: "אחרי חתימת שם". יש הרבה אנשים שמפחדים שאחרי חתימת שם הקורא יחליק, והם שמים אפוא נקודה... גם שרים בישראל עושים כך.

הא' גולדנברג: הדברים משתמעים מתוך הניסוח שלפנינו. אם נרבה בפירוט, הכלל ייראה קצת מוזר. היו שנהגו לשים נקודה גם אחרי מספרי עמודים. לא כדאי לכתוב שאחרי מספרי העמודים אין שמים נקודה.

הא' סיוון: מספרי עמודים אדם לא כותב; אבל מכתבים אדם כותב, ויש רבים ששמים נקודה אחרי שם.

הא' טל: גם אני חושב שאין צורך בתוספת כזאת. כותרות ושמות של ספרים הם דברים שיוצאים אל הציבור; נקודה אחר החתימה היא ברוב המקרים עניין פרטי.

הא' כרמי: אני מציע לציין בכללי הפיסוק מה מקום הנקודה כשהיא באה בצמוד למרכאות (כגון בסוף ציטוט). יש הנוהגים לשים את הנקודה לפני המרכאות ויש השמים אותה אחריהן.

הא' בר-אשר: ניתן דעתנו לדבריו של הא' כרמי כשנדון בכללי המרכאות. את הצעתו של הא' סיוון אני מעמיד להצבעה.

הצבעה

- בעד אישור הפרק על הנקודה (סעיפים 1-2) בלא שינוי - 11
בעד התוספת שהציע הא' סיוון - 8

הפרק על הנקודה (סעיפים 1-2) אושר בלא כל שינוי.

הא' בר-אשר: אנחנו מגיעים עתה אל כללי הפסיק. הפרק על הפסיק הוא כידוע פרק גדול, ועל כן נדון בו סעיף אחר סעיף. אנחנו מתחילים בסעיף מס' 3, ואני מבקש להתייחס לסעיף זה בלבד.

[3§]

פסיק בא בין חלקי משפטים מאוחים (co-ordinated) כאשר אינם מחוברים בוי"ו החיבור או במילה "או".

כגון:

- (1) היו לו צאן, בקר, חמורים, עבדים, שפחות, אתונות וגמלים.
 - (2) גורל עמנו קשה, איום.
 - (3) טיילנו ביום בהיר, יפה.
 - (4) שיבת עמנו למולדתו היא תהליך היסטורי קשה, מלא מכשולים וייסורים.
 - (5) אימצתיד, אף עזרתיד, אף תמכתיד בימין צדקי.
- לעומת:
- (6) השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי.
 - (7) ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה.
 - (8) לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא.

הא' אורנן: המילה או אינה צריכה לעמוד לבדה. אני מציע לנסח: "פסיק בא בין חלקי משפטים מאוחים כאשר אינם מחוברים בוי"ו החיבור או במילות הקישור כגון גם, או, אף, אבל".

ועוד תוספת אחת, ליתר גמישות של הכותב: "לשם הטעמה מותר לשים פסיק לפני חלק משפט מאוחד גם אם יש לפניו מלת חיבור". סופר או מחבר או אפילו תלמיד בית-ספר שכותב חיבור רוצה לפעמים להפסיק לפני מלת חיבור, ואין כל טעם לעצור בעדו ולמנוע זאת ממנו. העניין מודגם במשפט מס' 5 בסעיף זה: לפי הצעתנו לא יבוא פסיק לפני המילה אף, ובכל זאת הרשות נתונה לכותב להוסיף פסיק.

הא' גולדנברג: אני מבקש להסב את תשומת הלב אל ההקדמות להצעת הוועדה. כל כללי הפיסוק הם בגדר הנחיה עקרונית. מובן מאליו שאין איסור לשים פסיק במקום שאדם חש צורך לכך, ובמיוחד בכתיבה יצירתית, שבה הפיסוק הוא חלק מן הניסוח עצמו. אין בתחום הפיסוק היתר ואיסור כמו בעניין הכתיב. הכתיב הוא עניין פורמלי, עניין שבהסכמה, וכאשר האקדמיה מחליטה על כתיב כלשהו, יש רשות וחובה לתקן את כתיבם של הסוטים ממנו. כאן העניינים הם גמישים הרבה יותר, והדברים מפורשים בדברי ההקדמה לכללי הפיסוק.

הכלל שאנו עוסקים בו קובע הנחיה עקרונית כללית, שלפני וי"ו החיבור לא יבוא פסיק. יש שיטות פיסוק שנוהגות אחרת. למשל, בפיסוק האנגלי מקובלות שתי שיטות שונות ואין אחדות בעניין זה. יש סופרים ויש בתי הוצאה הנוהגים לשים פסיק לפני and ברשימה ארוכה, ויש הנוהגים להשמיטו.

אשר למילות הקישור האחרות, הדבר תלוי בהחלטה שנסכים עליה, ויש פנים לכאן ולכאן.

הא' אור: רציתי להעיר שמשפט מס' 5 אינו מתאים לסעיף שלנו, הדין בפסיק שבין חלקי משפטים. במשפט זה באים שלושה משפטים שלמים.

הא' בלאו: קשה מאוד להבחין בין משפטים כוללים ובין משפטים מחוברים. ניתן לראות משפט זה כמשפט כולל ולהכניסו לסעיף שלנו, וניתן לראותו כמשפט מחובר.

הא' כר-אשר: בין התלמידים בבתי הספר רבה המבוכה, ולא כדאי ששאלת ההבחנה בין משפט כולל ומשפט מחובר תידון באמצעות סעיף בסימני הפיסוק. אני מציע להשמיט דוגמה זו.

הוחלט מה אחד להשמיט את משפט מס' 5.

הא' טל: אני מבין יפה מאוד את דברי הא' גולדנברג על חופש ההחלטה בהנחת פסיקים או אי הנחתם בניגוד לכללים. אבל עלינו להביא בחשבון שכללי הפיסוק האלה הולכים ישר לבתי הספר. ובבתי הספר חופש ההחלטה עלול לערער את הכללים. צריך לבדוק את הניסוח לאור שיקול זה.

הא' אורנן: אין כל הבדל עקרוני בין מילות החיבור השונות (או, גם, אבל), ולא מן הראוי לייחד מילה אחת מהן כאילו היא בעלת מעמד מיוחד. הוא הדין בוי"ו החיבור: אף היא מלת חיבור.

בעניין הגמישות והחופש נאמר בהקדמה להצעה: "כללי הפיסוק שלהלן כוללים גם כמה הערות על שימושים סגנוניים של סימני הפיסוק". חבל לוותר על הערה סגנונית, העוסקת במקרה של הדגשה יתרה. יש לנו דוגמאות רבות של פיסוק מיוחד שהמחבר משתמש בו לשם הטעמה. אפשר לשאול את הסופרים שבינינו ויאמרו לנו.

כללי הפיסוק שאנחנו נקבע יזכו ממילא לעיבודים שונים לצורך בתי הספר. אפשר לומר לתלמידים שעליהם לפסק לפי כללי החובה של הפיסוק. למתקדמים שביניהם אפשר לומר: ניתן לכם דרגה מסוימת של חופש סגנון. אם אתם רוצים להטעים במיוחד, אתה רשאים לעשות זאת. בסופו של דבר בוגרי בתי הספר יהיו אנשים כמונו, אזרחים מן השורה. מתי ילמדו את הדבר הזה?

הא' אור: לא כדאי לערב את מילות החיבור עם מילות הקישור. מילות החיבור הן מועטות: ו, אבל, או וכל הנרדף להן. מילות הקישור הן מרובות יותר, ובדרך כלל הן באות בין חלקי המשפט המחובר.

הא' בן-חיים: אם נקבל את ההבחנה במינוח בין מילות חיבור למילות קישור, שמילות חיבור מחברות חלקים במשפט ומילות הקישור מחברות משפטים, נוכל לנסח "לא יבוא פסיק לפני מלת חיבור". ניסוח זה יכלול גם מלת חיבור חדשה העשויה לצוץ בעברית.

הא' בלאו: האם באמת אפשר לבנות משפט ובו איברים מקבילים שביניהם מילות חיבור שאינן ו או או?

הא' אורנן: לדוגמה: "גם תבן, גם לבנים, גם מספוא רב עמנו"; "רציתי לפגוש את ראובן, אבל לא את שמעון".

לאור הערות ששמעתי עתה מן החברים אני מוותר על המילה "אבל", ומציע להצבעה את הניסוח: "פסיק בא בין חלקי משפטים מאוחים כאשר אינם מחוברים בוי"ו החיבור או במילות חיבור אחרות, כגון: אף, גם, או".

הצבעה

- בעד אישור סעיף 3 בלא כל שינוי (פרט להשמטת דוגמה 5) - 7
בעד הצעת הניסוח של הא' אורנן - 14

הוחלט לנסח: "פסיק בא בין חלקי משפטים מאוחים (co-ordinated) כאשר אינם מחוברים בוי"ו החיבור או במילות חיבור אחרות, כגון: אף, גם, או".

הא' בר-אשר: נותרה לנו עדיין הצעתו השנייה של הא' אורנן, המציע לתת רשות לכותב לשים פסיק לפני מילות החיבור מסיבות סגנוניות. על הדברים האלה אמר הא' גולדנברג שהם בבחינת מילתא דפשיטא.

הא' מגד: הדברים מובנים מאליהם, ואין צורך בניסוח כזה.

הא' טנא: כלום נחזור על כך בכל סעיף וסעיף? הדברים נכתבו כבר בראש כללי הפיסוק.

הא' בר-אשר: הא' אורנן, האם אתה עומד עדיין על הצעתך?

הא' אורנן: אני מקבל את דעת חבריי.

הא' אלדר: ברשימת מונחי הדקדוק לבתי-הספר (החלטת מליאת האקדמיה מיום ב' במרחשוון התשמ"ב) באים כנגד המונח הלועזי coordinating conjunction המונחים מלת איחוי, מלת קישור מאחה, בניגוד למלת שעבוד או מלת קישור משעבדת וילקוט הפרסומים 3043, "ג בניסן התשמ"ד, עמ' 1951). מלת חיבור איננה נזכרת שם.

הא' אירמאי: ברשימת מונחי הדקדוק הנזכרת הושמטו בטעות מאה ושלושים מונחים, וביניהם גם מונחים בתחום הגדון. בשעתו ריכזתי את המילים החסרות והעברתי את הרשימה לחלק מתברי האקדמיה.

הא' בר-אשר: אנו נוהגים לקבל במליאה את ההחלטות לגופן, ועל המזכירות המדעית מוטל לדאוג לניסוח המתאים להחלטות הקודמות של האקדמיה. אנו עוברים אפוא לסעיף מס' 4:

[4§]

לוואי שני הבא לאחר לוואי ראשון, אם הוא מכוון אל השם עצמו, יבוא לפניו פסיק או מלת חיבור. אבל אם הוא מכוון אל צירוף השם והלוואי הראשון יחד – לא יבוא לפניו לא פסיק ולא מלת חיבור. וכן בלוואי שלישי ביחס לשני וכו'.

כגון:

- (1) התלמיד החרוץ, השקדן והמסור הצליח בלימודיו.
- (2) הניסויים הפיסיקליים הממושכים הביאו סוף-סוף תוצאות חשובות.
- (2) הממלכה המאוחדת האדירה והחופשית נאבקה על קיומה וחירותה.
- (3) בבית הספר הראלי העברי החיפני מתחנכים נערים ונערות.
- (4) הבדיקות הרפואיות החשמליות והכימיות לא הפריכו השערה מעניינת זו.
[שני סוגי בדיקות: רפואיות חשמליות ורפואיות כימיות]
- (5) הבדיקות הרפואיות, החשמליות והכימיות לא הפריכו השערה מעניינת זו.
[שלושה סוגי בדיקות: רפואיות, חשמליות וכימיות]

הא' ברודא: דוגמה מס' 5 היא טובה, שהרי מדובר על שלושה סוגי בדיקות. אולם בדוגמה מס' 4 אם רוצים להדגיש שיש בדיקות רפואיות חשמליות ויש רפואיות כימיות צריכים לסמן שני פסיקים: "הבדיקות הרפואיות, החשמליות והכימיות, לא הפריכו...". ומוטב: "הבדיקות הרפואיות, גם החשמליות גם הכימיות, לא הפריכו...".

הא' בר-אשר: אתה מדבר על הדוגמאות, מר ברודא. איזה שינוי מתבקש מדבריך בניסוח הסעיף עצמו?

הא' ברודא: לא נתתי דעתי על כך. אני רק מעיר את תשומת לבכם על עצם אפשרות הטעות.

הא' גולדנברג: לו היה פה ביטוי מוסגר (פרנתיזה), היה צריך לסמנו בפסיקים לפי כללי ההסגר המופיעים במקום אחר. אבל כאן העניין אחר: כאן יש שני לוואים החלים על השם המתואר. הדבר שייך גם לשאלה של סוגי הלוואים.

הא' אזר: אפשר לפתור את הבעיה על-ידי תוספת הערה, שבדוגמה זאת יש אפשרות להביא את שני הלוואים בין פסיקים.

הא' טורת: כדאי שנאמץ לנו כלל העולה מדבריו של הפרופ' אהרן מירסקי בספרו הפיסוק של הסגנון העברי (הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים, תשל"ח). הספר הזה כתוב כולו, חוץ מן ההקדמה שלו, בלי סימני פיסוק, כדי להוכיח, כלשונו בהקדמה, ש"בצדה של התועלת שסימני הפיסוק מביאים הם גורמים קלקלה לסגנון. שמתוך שהכותבים סומכים על הסימנים החיצונים הללו, הפקיעו את הסגנון העברי מסגולותיו העצמיות, שיש בו פילוג אברים מצד טבעו, ואופני פיסוק טבועים בו, ואין הוא צריך לסימנים חיצוניים". עד כאן דבריו. ובוזה אין מירסקי בא לבטל כלל את הצורך בסימני פיסוק, שבוודאי יש בהם תועלת, אבל הם טפולים לכתוב ואינם מגופו. זה ספר שכדאי שיקרא אותו כל כותב כמה וכמה פעמים. ומתבקשת ממנו המסקנה שאם משפט תלוי בפיסוק כדי שיהיה אפשר להבין אותו, משמע שהיה אפשר להיטיב לכתוב אותו מלכתחילה. אם אינני מבין משפט בלי עזרת הפסיק, משמע שמלכתחילה יכולתי לכתוב אותו באופן שלא יתבקש לי הפסיק בשביל להבינו.

הא' גולדנברג: הבינותי את דברי כל המשתתפים בוויכוח הזה, ואני חושב שכולם צודקים מבחינה זאת שאותו סדר מילים עם מובן קצת אחר יהיה לו פיסוק אחר. כדאי שנקפיד שלא לערב מין בשאינו מינו: המשפט שלפנינו עם פסיק אחד משמעו שלושה סוגים של בדיקות; עם שני פסיקים משמעו פירוט של הסגר ובלי פסיקים הרי כאן שם עם שני לוואים. אני מציע להשאיר את הדברים כמו שהם, שאם לא כן אנחנו עלולים להגיע ללשון שהפסיקים בה אינם חשובים, אבל גם התוכן לא יהיה ברור.

הא' סיוון: במשפט מס' 4, צריך לשים מקף בין המילים "הרפואיות" ו"החשמליות" ולכתוב: "הבדיקות הרפואיות-החשמליות והכימיות..."

הא' ברוידא: אילו היה הניסוח מפורט יותר, היה ברור שהפירוט צריך לבוא בין פסיקים או בין קווים מפרידים או בסוגריים. למשל: "הבדיקות הרפואיות – בין חשמליות ובין כימיות – לא הפריכו השערה זו".

הא' בר-אשר: אבל גם המשפט כמו שנכתב מחייב פיסוק. אני רוצה להזכיר לכולם, שכל הדיון בדוגמה האחרונה – עם כל הכבוד – הוא מקרה פרטי. אני מציע לגשת להצבעה.

הצבעה

בעד אישור סעיף 4 בלא כל שינוי 16 –
נגד 5 –

אושר סעיף 4 בנוסח ההצעה למליאה.

הא' בראשו: אנו עוברים לסעיף מס' 5:

[5§]

ביטוי מוסגר טעון פסיקים לפניו ולאחריו; ורשאי הכותב להמיר את הפס' יקים בסוגריים או בקווים מפרידים.

כגון:

(1) ראובן, למשל, אדם נוח לבריות הוא.

(2) מחר, היינו בראש החודש, אין לימודים בבתי-הספר.

(3) שם, לפי דבריו, נמצא הר געש פעיל.

(4) אין בידינו, כמובן, להדביר את המחלה מארצנו.

(5) בעיר מתרוצצים, לבושתנו, ילדים רעבים לחם.

אבל כשהביטוי קצר, אפשר שלא לסגור אותו כלל, לא בפסיקים ולא בכל סימן אחר.

כגון:

(6) ראובן למשל אדם נוח לבריות הוא.

(7) אין בידינו כמובן להדביר את המחלה מארצנו.

(8) בעיר מתרוצצים לבושתנו ילדים רעבים לחם.

הא' אזור: המונח "ביטוי מוסגר" איננו ברור לגמרי, אבל על פי הדוגמאות אפשר להבין למה הכוונה. בביטוי מוסגר במשמעות המשתקפת מן הדוגמאות, אינני חושב שאנחנו רשאים להמיר בכל מקום את הפסיקים בסוגריים. ביטויים כמו כמובן ולמשל לא יבואו בסוגריים.

לאמתו של דבר, מה שנקרא ביטוי מוסגר איננו כל כך מוסגר. לא מדובר פה בהסגר אמת, אלא בסוג מסוים של תיאור, תיאור המשפט, הנקרא באנגלית dis-junct, וכלל אינו קרוי הסגר. ומכאן שאי אפשר להמיר בסוגריים את כל מה שקרוי פה ביטוי מוסגר.

הא' אורנן: בכל זאת אני חושב, שראוי להניח ביד הכותב את הרשות להסתייג מביטוי מסוים, אפילו הוא בן מילה אחת, ולשים אותו בתוך סוגריים. הכותב עצמו רשאי לעשות כן. למה להגבילו?

הא' אירמאי: לפי הניסוח שלפנינו יש להוסיף דוגמה שבה הביטוי המוסגר בסוגריים ודוגמה אחרת שהוא נתון בין קווים מפרידים, שהרי כלל בהצעה מודגם במשפט מתאים.

הא' ייבין: אני חושב שבכל כללי הפיסוק אנחנו צריכים להבחין בין שני סוגי "רשאי". הסוג הראשון הוא כשבא סופר ורוצה להפריד במקום כלשהו מסיבה ספרותית. אין ספק שהרשות נתונה לו, והדבר בא לידי ביטוי בהקדמה לכללי הפיסוק. הסוג השני הוא מקרים שבהם יכול כל תלמיד לבחור באפשרויות פיסוק שונות לפי רצונו.

המקרה שאנו דנים בו הוא, לדעתי, מן המקרים שבהם אין לתת את הבחירה בידי התלמיד. לא כדאי שאחד ישים את המילה כמובן בין פסיקים, שני ישים אותה בין קווים מפרידים ושלישי – בסוגריים.

הא' מגד: אני רוצה להסב את תשומת הלב לכך, שאם יושמו כאן המילים בסוגריים תשתנה המשמעות. יש הבדל בין "בעיר מתרוצצים, לבושתנו, ילדים רעבים ללחם" ובין "בעיר מתרוצצים (לבושתנו) ילדים רעבים ללחם". במקרה השני המשמעות יכולה להיות אירונית, כשהסופר רוצה ללגלג על העניין, וייתכן שהכוונה היא לתת איזה הדגש מיוחד לזה, וגם זה בגדר שינוי משמעות. הוא הדין במילה כמוכן. מי ששם מילה זו בסוגריים מתכוון בדרך כלל להכניס פה משמעות נוספת, לרוב משמעות אירונית. אם רצוננו לכלול את האפשרות של סוגריים בסעיף הנדון עלינו לנסח: "במקרים מסוימים רשאי הכותב להמיר את הפסיקים בסוגריים כדי להדגיש משמעות נוספת".

הא' אזר: בשיעורים שלי התלמידים תמיד טוענים: זה הסגר, זה הסגר. ואני אומר להם: זה לא הסגר, זה תיאור. אני מכנה אותו תיאור נספח, משום שאינו שייך לנשוא, לפועל, אלא נספח למשפט כולו. מבחינת ההנגנה זה באמת הסגר, אבל מבחינת התוכן התיאור הזה הוא חלק של המשפט. אם אדם מביע דעתו בקיצור ואומר "לדעתי", הרי עובדה זו היא חלק מן הדברים שהוא אומר. הוא מכניס את הדברים להסגר מבחינת האינטונציה, אבל מבחינת התוכן זהו חלק של המשפט, dis-junct, נספח.

הא' גולדנברג: אין כאן מחלוקת לגופו של עניין. השאלה היא אם אנחנו מתייחסים אל כל המקרים האלה כאל חבילה שיש בה סוגים שונים. אין ספק שגם בהסגר של ממש יש דרגות שונות: הוא יכול להיות הסגר בולט ויכול להיות הסגר פחות בולט. יכול להיות הסגר הבולט במידה כה רבה, עד שיש מילים מבודדות מיוחדות הנוספות אליו. השאלה היא שאלה מעשית של ניסוח, איך לקבוע כלל סביר השווה לכל נפש.

הא' אורנן: דבריו של הא' אזר הם נכונים: השאלה היא שאלת מינות. אנחנו רגילים – ולא בכדי – לקרוא לכל הסוגים השונים האלה בשם הסגר. בנוסח הקודם של הצעת הוועדה פירטנו את הדבר ואמרנו "ביטויים מוסגרים, כלומר ביטויים הנשזרים לתוך המשפט בלי קשר תחבירי אליו וכן צירופים שאין בהם תוספת או הקבלה למה שנאמר קודם". כלומר, אנחנו כוללים במכוון את כל מכלול המקרים במונח "ביטוי מוסגר". אינני מציע שנחדש מונחים דקדוקיים בתוך כללי הפיסוק. עלינו להשתמש כאן במונחים המקובלים, הכוללים סוגים שונים של הסגר. והדברים מכוונים גם כנגד דבריו של הא' מגד: אלה ואלה הסגרים. יש הסגרים מסוג זה ויש הסגרים מסוג זה, וכל אחד יפסק משפטים אלה לפי טעמו.

הא' מגד: אבל למה זה נחוץ בסעיף הזה? אני חושב שיש לעסוק בסעיף הזה רק בפסיקה, ולנסח: "ביטוי מוסגר טעון פסיקים לפניו ולאחריו". זה הכול.

הא' אורנן: תרשה לי להציע תיקון: "וראה לשם השלמה בסעיף סוגריים ובסעיף קווים מפרידים". ושם נחזור ונאמר את הדברים. אני לא חושב שזה יהיה גוח, אבל זה יהיה נכון.

הא' אבנר: יש לי הצעה לניסוח פשוט: "ביטוי מוסגר טעון פסיקים לפניו ולאחריו, אם לא הומרו הפסיקים בסוגריים או בקווים מפרידים מטעמים אחרים".

הא' אזר: אני מציע להבחין בין ביטוי מוסגר לביטוי בהסגר. כשאני שומע ביטוי מוסגר, אני רואה לפניי את הסוגריים הסוגרים על הביטוי. ביטוי בהסגר מבטא הסגר מבחינת התוכן. ביטוי זה טעון פסיקים לפניו ואחריו, והדוגמאות ידברו בעד עצמן.

הא' פורת: אבל המוסגר אין כל הכרח להביאו בסוגריים דווקא. יש גם מוסגרים ארוכים. כמו למשל בדוגמה הזאת (גם היא מספרו של א' מירסקי, הפיסוק של הסגנון העברי, בפרק "מאמר המוסגר"): "ויקרא המלך לגבענים ויאמר אליהם והגבענים לא מבני ישראל המה כי אם מיתר האמרי ובני ישראל נשבעו להם ויבקש שאול להכתם בקנאתו לבני ישראל ויהודה ויאמר דוד אל הגבענים: מה אעשה לכם ובמה אכפר" (שמ"ב כא, ב-ג). יש פה מאמר מוסגר ארוך. אפשר לשים אותו בסוגריים, אבל אפשר גם לשים אותו בין קווים מפרידים או בין פסיקים.

הא' טנא: איננו יכולים להיכנס לבידור מונחים בשלב זה, ולכן אני מציע תיקון בניסוח: "ביטוי מוסגר כגון היינו [ועוד שתיים שלוש דוגמאות] טעון פסיקים לפניו ולאחריו".

הגב' בהט: יש הבדל גדול בין כל הדוגמות ובין דוגמה מס' 2: "מחר, היינו בראש חודש, אין לימודים בבתי הספר". בדוגמות האחרות אנחנו נוהגים לשים פסיקים בלבד, ולא מתעוררת בכלל בעיה של קווים מפרידים או סוגריים. יוצא מן הכלל הוא משפט מס' 2 שאינו מאמר מוסגר ממש, אלא פשוט תמורה. צריך להוציא את המשפט הזה מן הדוגמות, ולהסתפק רק בפסיק לציון הסגר ולא בסוגריים.

דבר נוסף: מילות הסגר ומשפטי הסגר אינם היינו הך. אם מוצע בהמשך הסעיף לוותר על הפסיקים, הדברים אמורים רק על מילות ההסגר ולא על שאר הדברים.

הא' אירמאי: אין אנחנו יכולים להחליט על מונחים בדרך אגב. מונחים טעונים דיון ממצה בוועד הדקדוק. מאמר מוסגר או ביטוי מוסגר משמשים כבר בלשון, ואני מציע שלא נכניס פה מונח חדש ולא מקובל כמו ביטוי בהסגר. ועד הדקדוק דיון במונחים, ויקבע מה צריך להיות המונח הנכון והמדויק.

הא' אורנן: אני רוצה לחזור ולהתייחס לעניין הסוגריים. אפשר לתאר לעצמנו עיתונאי המראיין משהו, והוא יכתוב (כמו בדוגמה 3): "שם (לפי דבריו) נמצא הר געש פעיל". מדוע לא? איזה איסור צריך להטיל על אפשרות כזאת? עושים את זה בלי סוף.

הא' ברידא: ראשית, יש פליטת קולמוס בדוגמה 4: "אין בידינו כמובן להדביר את המחלה". צריך להיות בידינו ביחיד. בעברית מובעים היכולת והכוח ביד ולא בידים.

שנית, לדידי דוגמות 6-8 שבהן אין פסיקים הן עברית טובה יותר מן הדוגמות המקבילות להן עם הפסיקים. בעיית המאמר המוסגר הנפתרת באמצעות פסיקים קיימת לדעתי רק אם ההסגר הוא בן כמה מילים. אם אומרים: "אין בידנו, כמובן מאליו מהקשר הדברים, להדביר את המחלה בארצנו" – יש צורך בפסיקים. אבל אם אומרים: "אין בידנו כמובן להדביר את המחלה" – אין צורך בפסיקים, מפני שהכ"ף שבמילה כמובן ממלאת אותו התפקיד. כך גם במילה כנראה. אם תאמר כנראה לפי המצב הקיים – יש צורך בפסיקים. אבל אם אתה אומר כנראה בלבד, הכ"ף נותנת לך את כל הדרוש והפסיקים מיותרים.

הא' טל: התרשמתי מדברי קודמי שכל הדברים הטעונים הפרדה בקווים מפרידים או בסוגריים באים לשם הדגשה מיוחדת. ואם כן, כשם שהשארנו בסעיף הקודם את ההדגשות המיוחדות של הסופרים בידי הסופרים, אפשר לנהוג באותה דרך גם כאן. לא צריך לתת הנחיות מיוחדות למי שמשמש בסימני פיסוק שימוש ספרותי מיוחד. אפשר להסתפק בהנחיה הכללית לתת את ההסגר בין פסיקים.

הא' בן-חיים: מניסיוני המר אני יודע שעורכים ומביאים לבית-הדפוס נוטלים רשות לעצמם לפסק טקסט כתוב על פי הבנתם, וכללים בידם לעניין זה. יש שהם מסרסים את כוונת הכותב, בייחוד את יחסו של הכותב לדבריו שלו. אין הגדרה חדה וחד-משמעית מהו הסגר (כלומר טפל לעיקר) ומה אינו הסגר. הדבר תלוי ברצון הכותב להורות לקורא כיצד יקרא את אשר כתב.

נראית לי המגמה שעולה כאן למעט בפסיקים; זאת היא בהחלט מגמה רצויה. עם זאת הפסיק צריך להיות במידה מסוימת רשות הנתונה לכותב, ואין להכריח אותו – כמו שמכריחים אותי לפעמים – להפסיק או לא לשים פסיק. כמובן יש בעיה איך ללמד בבתי הספר, אבל גם בבתי הספר אפשר ללמד את העקרונות האלה.

הא' רצהבי: האפשרות המקובלת והנפוצה ביותר מבין השלוש היא הפסיקים, לא הסוגריים ולא הקווים המפרידים. משום כך לא נראית לי הצעת הניסוח של מר אבנר, שהפסיקים יבואו "אם לא הומרו בסוגריים". הצעה זו מעמידה את הפסיקים בתחתית הסולם. עדיפה אפוא ההצעה שלא להזכיר כאן אלא פסיקים, בפרט לאור העובדה שיש לנו סעיפים נפרדים על סוגריים ועל קווים מפרידים.

הא' מגד: רציתי לחזק את דבריו של הא' בן-חיים בסיפור שכדאי לזכור אותו. סופרת ידועה ומכובדת מאוד, עמליה כהנא-כרמון, מסרה ספר להוצאת ספרים, ספריית הפועלים. כשקיבלה את ההגהות ראתה שבכל שורה יש לפחות עשרה פסיקים. לפני כל כאשר ולפני כל שי"ן יש פסיק. העורך שלה היה נדיב מאוד, והוא חשב שככל שירבה בפסיקים יהיה הספר יותר מובן. באה המחברת ודרשה מן ההוצאה לפזר את כל הֶסֶדְר וְלִסְדֵר מחדש. אני אומר את הדברים כדי להדגיש את החשיבות שיש למה שאנחנו עושים פה. ובמיוחד לגבי

העיתונות, שנוהגת איזו פזרנות יוצאת מהכלל בפסיקים בכל מקום שנחוץ ושלא נחוץ, בייחוד לפני שי"ן. את זה צריך לעצור.

הא' גולדנברג: להשלמת הדברים אוסיף, כי בראש הפרק על הפסיק בכללי הפיסוק האנגליים שבאחד המילונים (*The American Heritage*), יש כלל אחד שהוא הנחיה לכל הפרק: בכל מקרה שאתה מהסס אם לתת פסיק או לא, וְתָר עליך!

הא' אורנן: כללי הפיסוק האלה יינתנו בידי עורכים, ואנחנו כולנו, כשנמסור כתבי-יד, יעשו לנו מה שעשו לעמליה כהנא-כרמון. לכן אני אומר שצריכים להיות ליברליים בדברים האלה ולא לתת שוט קשה כלי-כך בידי העורכים. את הכללים האלה יביאו לפני הכותב המסכן, ואם הוא לא סופר ידוע כמו עמליה כהנא-כרמון, לא ישמעו לו.

הא' בר-אשר: משהתמעטו הכותבים, התרבו העורכים. והעורכים באו מתוך מיעוט הכותבים. רוב העורכים אינם בקיאים בעניינים חשובים. אני מבקש שנשלים עכשיו את הדיון בסעיף 5. ראשית נצביע אם לקיים את הסעיף כמות שהוא או להשמיט את המשפט "ורשאי הכותב להמיר את הפסיקים בסוגריים או בקווים מפרידים", כהצעת פרופ' רצהבי.

הצבעה

בעד ההצעה לאשר את סעיף 5 כמות שהוא – 3.
בעד השמטת המשפט "ורשאי הכותב" וכו' – הרוב.

המשפט "ורשאי הכותב להמיר את הפסיקים..." הושמט.

הא' בר-אשר: למעשה יכולנו לסיים בזה, לאחר שהתקבלה הצעתו של הא' רצהבי. אולם בכל זאת נותר מרחב כלשהו לשינויים קטנים לפי ההצעות האחרות ששמענו, לאחר שהתקבל העיקרון הכללי.

הא' אלדר: הועלתה כאן קודם הצעה להשמיט את עניין הסוגריים, ולהשאיר רק את עניין הקווים המפרידים. זהו נוהג שכיח בכתיבה. ההצעה הזאת לא הועמדה להצבעה.

הא' בר-אשר: אפשר היה ללכת מן הסעיפים הקטנים אל הכלל. אני סברתי כי מן הראוי ללכת בדרך ההפוכה, מן הכלל אל הפרטים. מליאת האקדמיה סוברנית לקבל כל החלטה. אך לדעתי, משנתקבלה הצעתו של רצהבי והושמט המשפט הנדון אין מקום לחזור ולהעלות את ההצעה של קווים מפרידים.

הא' אורנן: אולי מן הנכון לפחות לכתוב כאן: "אבל ראה סעיף סוגריים וקווים מפרידים". בלא משפט כזה הרי אתה מסגיר את העניין הזה ביד בני העוולה, אלה העורכים.

הא' אבנר: אני מתנגד לשימוש בסוגריים במקרה כזה, וממילא אין צורך בהפניה לסעיף על סוגריים. אני שומר לעצמי את הזכות להתנגד לניסוח הזה כשנדון בסעיף הסוגריים.

הא' בר-אשר: יש לי הצעה מעשית הכוללת את שתי ההצעות. המזכיר המדעי ירשום שהעניין יידון בסעיף על הסוגריים. אם תקבל שם האפשרות להשתמש בסוגריים תירשם בסעיף שלנו הפניה לשם.

הא' גולדנברג: יש להזכיר את שנאמר פה קודם, שדוגמה מס' 2 איננה מתאימה. צריך למחוק אותה.

הא' בר-אשר: אתה צודק, נשמיט את הדוגמה הזאת. הדברים ברורים ואין צורך בהצבעה על כך.

אנחנו עוברים אפוא לסעיף מס' 6:

[68]

פסיק יבוא לפני שם המשמש תמורה, ולאחריו, כגון:

- (1) רד"ק, בעל המכלול, היה ממשפחה ספרדית.
- (2) ר' אברהם בן עזרא, המדקדק והפרשן הגדול, היה בקי גם בחכמת התכונה.

אבל אם ביטוי התמורה קצר, או צמוד במהודק אל שלפניו, או שהוא לפני שם-עצם פרטי - לא יבוא ביטוי התמורה בין פסיקים, כגון:

- (3) ר' יוחנן הסנדלר עשה עצמו רוכל ועבר לפני בית האסורים של ר' עקיבא.
- (4) במשעול היער הולך לו לעת מנוחת הערב שמואליק הסמרטוט.
- (5) יוסף מוקיר-שבת היה לו בשכונתו נכרי אחד, שנכסיו מרובים ביותר.
- (6) מנדלסון הפילוסוף היה סבו של מנדלסון המלחין.

- (7) המדקדק והפרשן הגדול ר' אברהם בן עזרא היה בקי גם בחכמת התכונה.

הא' אורנן: זה היה הסעיף שהבאתי כדוגמה לשינוי שחל בהצעות הקרויות התשנ"א. וזאת משום שיש פה דבר כללי ועקרוני, ואינני חושב שמן הראוי שאנחנו נוותר עליו. לכאורה השינוי פעוט והדוגמות הן כמעט אותן הדוגמות שבהצעת הוועדה. אבל ההנמקות מטעות ואינן נכונות. השמטת הפסיק לפני התמורה אינה משום ש"ביטוי התמורה קצר, או צמוד במהודק אל שלפניו, או שהוא לפני שם-עצם פרטי". כל אלה הם מקרים שאינם כוללים את הכול. מה שצריך להיות כאן זה השם ה'נורא' מצמצם ולא מצמצם.

ניסוח כללי התמורה בהצעות התש"ן הוא אולי ארוך מדי, וזאת משום שהעמדה שלנו הייתה שצריך להבהיר את העניין גם במילים ולא רק במונחים. אם חפצים אנו בניסוח קצר

יש לנסח: "פסיק יבוא לפני שם המשמש תמורה ולאחריו אם התמורה אינה מצמצמת". ואז תבואנה דוגמות מס' 1-2.

ועכשיו להמשך: לא העובדה שביטוי התמורה קצר היא הקובעת, אלא סוג התמורה. אם התמורה מצמצמת לא יבוא פסיק לא לפני ולא אחריה. עניין בפני עצמו הוא שבביטויים קצרים אפשר לוותר על הפסיק, כמו שהיה בביטוי המוסגר, כמו שהיה בלוואי, כמו שיש בכל מקום. בשביל יפי המליצה לא צריך להשמיט את הדברים הנכונים מבחינת הדקדוק, ולא לוותר על ההבחנה המובהקת בין שני סוגי התמורה.

שמעתי שבישיבת ועד הדקדוק ההתנגדות הייתה בעיקר למונחים ה'נוראים' האלה מצמצם ולא מצמצם. טענו: מי יבין אותם? ובכן ראשית, מונחים אלה הם בין מונחי הדקדוק שהאקדמיה קבעה; שנית, רק לטובה יהיה אם ילמדו התלמידים – ובוודאי ובוודאי גם המורים – להבחין בין שני הדברים האלה. אם הם לא למדו להבחין, מן הראוי שספרי התחביר שלהם יהיו כאלה המבהירים את הדבר. אבל לא כדאי שאנחנו נוותר על האמת בגלל "קוצר המשיג".

הא' גולדנברג: עקרונית נכון שבתמורה מצמצמת אין פסיקים, וגם נכון שיש תמורה מצמצמת עם פסיקים. אבל יש שמות רבים עם תוספות שהן בגדר תמורה מבחינה תחבירית, אבל הן צמודות אל השם שעל ידם במהודק, אף שקשה מאוד להגדירם באופן מדויק כמצמצמים או לא מצמצמים. למשל, אם אנחנו מדברים על ר' ברכיה הנקדק, הרי זה לא כדי להבחין אותו מאדם אחר באותו השם, אלא שיש פה כינוי שמבחינה תחבירית הוא דבוק אל השם באופן הדוק.

הנוסח המוצע בהצעת תשנ"א לא בא רק למען הקיצור והפשטות. ברור לגמרי שנוסח זה הוא פחות אלגנטי מבחינת ההגדרה התחבירית. אבל עצם המצב והנוהג של ביטויי תמורה הוא פחות אלגנטי, פחות נעול במסגרות של הבחנה תחבירית מדברים אחרים. אני תומך אפוא בנוסח הצעת תשנ"א, לא מפני שאני חושב שהוא מושלם אלא מפני שהמצב הוא מסובך. אם מישהו יציע הצעה מוצלחת יותר של ניסוח, אני מוכן לקבל אותה. השאלה היא איך לצאת ידי חובת כל המקרים שההבחנה ביניהם די סבוכה. ההגדרות שהוכנסו כאן: "צמוד במהודק אל שלפניו או שהוא לפני שם עצם פרטי" נמצאו נחוצות בגלל טיב היחס בין אברי התמורה.

הא' אזור: אני קצת מתקשה להבין את העניין הזה של תמורה מצמצמת ולא מצמצמת באופן מעשי. ההבדל בין תמורה ובין לוואי מן הבחינה הזאת הוא באמת הבדל מהותי. כשמדובר בתמורות, כאשר התמורה באה לפני השם, היא לעולם לא מצמצמת. במקרה כזה אין בעיה, ולעולם לא יבוא פסיק בין התמורה והגרעין. התמורה לפני השם היא בגדר תואר קבוע, כגון: רבי, דוקטור, פרופסור, האנייה, העיתון דבר.

תואר קבוע כזה עשוי לבוא גם אחרי השם בגלל סיבות היסטוריות של התפתחות העברית, ואז מתקבלים ביטויים כגון: דוד המלך, חוסיין המלך. תואר קבוע כזה גם הוא בגדר תמורה. גם בביטוי מגדלסון הפילוסוף איננו שמים פסיק, ואיננו שואלים את עצמנו

אם התמורה פה צריכה להיות מצמצמת או לא. זהו תואר קבוע, ולפעמים הוא בא גם אחרי השם.

שאלת הצמצום אינה שייכת כלל לתמורה. ולכן לא צריכים בכלל להזכיר בכללי התמורה את עניין הצמצום, אלא לְדַבֵּר על תמורה לפני השם ותמורה אחרי השם כאשר היא מביעה תואר קבוע, בעיקר של אנשים. השאלה אם התמורה קצרה או ארוכה אינה משמעותית כל-כך.

הא' בר-אשר: האם אתה רוצה להציע שינוי בניסוח לגבי אותם מקרים שבהם התמורה באה לפני השם, או שהניסוח יישאר כמות שהוא בהצעה שלפנינו?

הא' אזר: אפשר לשפר את הניסוח, אבל הוא נכון באופן עקרוני.

הא' פורת: אני חוזר ואומר: לא הפסיק הוא שצריך לקבוע אם איבר כלשהו מצמצם או לא מצמצם, אלא התוכן וההקשר.

הא' אורנן: אבל עלינו להעביר את הדברים לקורא:

הא' ייבין: אולי אפשר להוסיף את עניין התמורה המצמצמת בתחילת הסעיף, בלי לקבוע אותו כקריטריון יחיד? אני מציע לנסח: "פסיק יבוא לפני שם המשמש תמורה לא מצמצמת ולאחריו. אבל אם ביטוי התמורה מצמצם או הוא קצר או צמוד במהודק אל שלפניו וכו' – לא יבוא ביטוי התמורה בין פסיקים".

הא' בלאו: בכללי התש"ן יש דוגמה שמראה, לדעתי, את הקושי העצום להשתמש בעקרון הצמצום לגבי תמורה, וזו היא דוגמה מספר 3: "כשאנו דנים בתרגומי שיר-השירים, עלינו לזכור גם את תרגומו של מנדלסון, הפילוסוף". לפי דעתי, האפשרות שירשו לשים פסיק לפני המילה "הפילוסוף" כלל איננה באה בחשבון.

הא' אורנן: ההצעה של הא' ייבין נראית בעיניי הנכונה ביותר, משום שהיא מניחה לפחות אפשרות של הבנת העניין לעומקו. אשר למה שאמר פרופ' בלאו, אינני חושב שזה נכון. יש מושג שנקרא מחשבה לאחר מעשה. לאחר שאמר הדובר "מנדלסון", הוא שב ומדגיש שהמדובר הוא בפילוסוף. איך אפשר למנוע מן הכותב להניח פסיק במקום שיביע בדיוק את דבריו? רבותי, אנחנו נותנים כאן כלי בידי עורכים-פורחים, שיבואו וישנו את דברי הסופרים והכותבים אם אין שמם הולך לפניהם. יאמר העורך לכותב: מה פתאום אתה מניח את הפסיק לפני "מנדלסון"?! בעוד שלכותב יש כוונה מיוחדת בפסיק שסימן. אם נקבע כללים נוקשים תהיה שוב מיטת סדום כמו שהייתה עד היום. למה אתם חושבים הוכנסו הפסיקים לפני "ש"? משום שכך נקבע בכללי הפיסוק של שנת 1944. באו אנשים והבינו את הדבר כפשוטו, ופיסקו: "מובן, שאנחנו נלך".

אני קורא עכשיו עבודת גמר לתואר השני של בחורה שלמדה היטב את הכללים, ואני עמל למחוק שם מאות פסיקים. והיא אומרת: הרי כך למדתי בבית-הספר! אם נלך ונעשה עתה דבר כיוצא בו, מה הועלנו? בשביל מה כל הטורח? הכללים שלנו צריכים לתת הרבה יותר חופש. לא רק להמעיט את מספר הפסיקים, אלא לתת יותר חופש פעולה לכותב; שלא יבוא מישהו וינפנף בכללים ויאמר לכותב: "אתה אל תגיד לי איפה צריכים להיות פסיקים!"

הא' ברודיא: אני רוצה לחדד את הדבר הזה. הרבה תלוי בהקשר ובמספר המילים. אם אתה אומר רד"ק בעל המכלול, שזה תואר קבוע או תו זיהוי, אינך זקוק לפסיקים בכלל. אתה אומר: רד"ק בעל המכלול היה ממשפחה ספרדית. הפסיקים כאן מיותרים לא רק בעברית, גם באנגלית, גם בשפות אחרות. אתה אומר: Oliver Shepherd the sculptor. לאו דווקא משום שזה תואר קבוע או שכל העולם יודע שהוא פּסל. "מנדלסון, הפילוסוף" הוא כאילו אמרת "דויד, המלך". או, למשל, יוחנן הסנדלר – ברור שאיש לא יציע לשים את הסנדלר בין פסיקים. אם התמורה היא ארוכה היא תבוא בהכרח בין פסיקים. למשל: "רד"ק, בעל המכלול שחידש כמה וכמה חידושים בדקדוק העברי, היה ממשפחה ספרדית".

הא' צרפתי: אני חייב לומר פה את אשר בלבי. לבי רותח על כל הדיון, ואני מצטער שדעתי חלוקה פה על כל העולם. אני חושב שכל הכללים האלה היו צריכים להיות הרבה יותר ליברליים, ורק בגדר הנחיות כלליות ביותר. למה הדבר דומה, לו הייתי אומר לילד שמתחיל עכשיו ללכת: תראה, תתחיל את הצעד הראשון ברגל שמאל ותפסע בדיוק שבעה סנטימטרים וחצי. כך אי אפשר. כל הוויכוחים מוכיחים את זה. כל מה שאפשר לעשות זה לקבוע כללים רחבים ביותר.

כל מיעוט בפירוט הוא מבורך. הפירוט הרב בא כביכול כדי לתפוס את הכול. אבל אי אפשר לעשות לרוח משקל, אי אפשר לתפוס את הכול אלא רק דברים כלליים ביותר והצעות טובות. לו היה ביכולתי הייתי מצמצם את הכללים ביותר. לתלמידי בתי-הספר צריך לחבר נוסח אחר. גם בדיון בביוגרפיה אין המאמר באנציקלופדיה שווה לספר לימוד של בית-הספר.

הא' בר-אשר: אתה מוכן לכתוב את כללי הפיסוק בעמוד אחד?

הא' צרפתי: לא מן הנמנע.

הא' בר-אשר: אתה מוזמן אפוא להגיש הצעה לישיבה הבאה של המליאה.

הא' פורת: אתה אולי מתכוון לבדיחה, אבל האמת היא שבאמת צריך לשאוף לכתוב את כללי הפיסוק בעמוד אחד. זה הדבר המתבקש.

הא' בר-אשר: לא התכוונתי לבדיחה. היה לי מורה ללשון שחשב כך.

הא' טל: היה לי מורה לחיבור שהיה כותב לי: "אל תביע בסימני פיסוק מה שאתה צריך להביע במילים!!!" [שלושה סימני קריאה...]

הא' בן-חיים: בדוגמה מס' 1, "רד"ק, בעל המכלול, היה ממשפחה ספרדית", ברור לי שאין צורך בפסיקים. רק בהקשר מסוים ירגיש הכותב הכרח בהם, היינו אם כוונתו לנגד רד"ק זה לרד"ק אחר (ר' דוד קונפורטי בעל קורא הדורות), ועל ידי הטלת פסיקים ימנע מן הקורא אפשרות של טעות.

מוטב שאביא לדוגמה מקרה שאירע לי. מנחם בן סרוק היה מדקדק שחיבר מילון בשם מחברת והיה גם משורר. במחברת פירש כרכרה "מין בהמה", ואילו בשיר שכתב ייחס למילה את המשמעות המקובלת היום, רָכַב בעל גלגלים. בכתבי "מנחם, המדקדק, פירש כרכרה מין בהמה", ראיתי הכרח להסב את תשומת הלב לכך ולהסתייג מן המחשבה שזו בלבד הייתה דעתו. איך אפשר לנסח הדרכה לעורך בכגון זה? מן הסתם עורך ימחק את הפסיקים. כלום חייב אני להסכים עמו?

הא' אבנר: בעקבות דבריו של פרופ' צרפתי: גם אם לא נקבל כנתינתה את ההתחייבות לכתוב את כל כללי הפיסוק בעמוד אחד, אפשר לפחות לכתוב את כללי הפיסוק בעמוד אחד, והדבר אפשרי אם הדברים יולבשו בצורה של המלצה. אני מציע להפסיק את הדיון כאן ולהביא את המשכו לשישיבה הבאה.

הא' בר-אשר: אם נקבל מפרופ' צרפתי את הצעתו בכתב, נדון בה בהחלט בכובד ראש. אולם לפי דעתי היא צריכה להידון קודם בוועדת הדקדוק. אנחנו משלימים את הדיון בסעיף 6, ואלו ההצעות שהוצעו: הצעתם של הא' אורנן וייבין להוסיף את הקריטריון של תמורה מצמצמת בשני חלקי הסעיף (אינני דן כרגע בניסוח המדויק).

הא' אורנן: יש לנסח "פסיק יבוא לפני תמורה" ולא "לפני שם המשמש תמורה". "בעל המכלול" שבדוגמה מס' 1, למשל, אינו שם אלא צירוף.

הא' בר-אשר: בכוונה נקטתי לשון מכלילה. את ההצעה המנוגדת שמעתי מכמה חברים – הא' גולדנברג, אור, בן-חיים, צרפתי ועוד – והיא לקיים את הסעיף כמות שהוא.

הא' אור: ההצעה שלי אולי תהיה קצת מהפכנית, אבל אני חושב שהיא פותרת את הבעיה. איננו צריכים להיכנס לבעיה של תמורה מצמצמת או לא מצמצמת, לפני הגרעין או אחרי הגרעין. אם התמורה היא ביטוי מוסגר מבחינת האינטונציה, כלומר שהיא מהווה

יחידת הנגנה בפני עצמה, יבוא לפנייה ואחריה פסיק. אני מציע אפוא את הניסוח: "פסיק יבוא לפני שם המשמש תמורה, אם התמורה מובעת בהנגנה נפרדת מן הגרעין".

הא' בר-אשר: ניגש להצבעה. יכולתי להתחיל בהצעת הוועדה כמו שעשינו עד עכשיו, אבל אני רוצה לחרוג ולתת להצעת אורנן וייבין זכות ראשונים.

הצבעה

- 5 - בעד הצעתם של הא' אורנן וייבין
 11 - בעד הניסוח של סעיף 6 כפי שמופיע בהצעת התשנ"א
 4 - בעד הצעתו של הא' אור

התקבל סעיף 6 כניסוחו בכללי התשנ"א.

הא' בר-אשר: אני מבקש לסיים את הישיבה. דיברו כאן הרבה על הסגר, ונזכרתי שלמילה הסגר היו הרבה שימושים בלשונות היהודים, אחד קשה וחמור, אחד פחות חמור. אומר את הפחות חמור: הסגר הוא מקום ישיבתם של תלמידי חכמים, כלומר: בית מדרש נקרא הסגר. היום ישבנו בהסגר הזה. ואני מסגיר את הישיבה.

הישיבה המאתיים (ר')

ביום י' באייר התשנ"א (24 באפריל 1991), בשעה שלוש אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים א' אבנר, ע' אורנן, ש' אירמאי, י' בלאו (יו"ר), ז' בן-חיים, מ' בר-אשר, א' ברוידא, ג' גולדנברג, א' טל, ד' טנא, י' ייבין, ש' מורג, א' מירסקי, ע"צ מלמד, ש' מלצר, א' פורת וגב"ע צרפתי.

סדר היום: בחירת סגן הנשיא וחברים חדשים.

הא' בלאו קרא בתקנון את הסעיפים העוסקים בבחירות, וקבע שהתקיימו התנאים האמורים בעניין: יש מניין חוקי לישיבה והוצעו שמות מועמדים. הוכרזה הפסקה לצורך עיון במועמדים.

המליאה התכנסה שוב לצורך הבחירות.

הא' משה בר-אשר נבחר לסגן הנשיא.

הא' אילן אלדר ויוסף יהלום (שהיו חברים-יועצים) והא' עמוס עוז נבחרו לחברים באקדמיה.